

Відділ освіти, молоді та спорту
Карлівської міської ради
Лип'янський ліцей Карлівської міської ради

**Ківшик Антоніна Іванівна,
вчитель біології**

**Коучинговий підхід у викладанні навчального предмета
«Біологія» та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу»**

с. Лип'янка

2022

У методичному посібнику подано матеріали про педагогічний коучинг як технологію професійного розвитку вчителя в системі середньої освіти. Розкрито особливості застосування технології під час викладання предмету «Біологія» та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу», які сприяють оновленню освітнього середовища, формуванню коучингової компетентності педагогів, їх мотивації до самонавчання та професійного саморозвитку, забезпечують активну взаємодію учасників освітнього процесу під час заняття та максимально залучають учнів до навчання.

У посібнику наведено елементи уроків з біології та «Пізнаємо природу» з використанням коучингових методів.

Методичний посібник рекомендовано для вчителів, які викладають природничі науки та всіх, хто цікавиться коучингом як освітньою технологією.

Рецензенти:

Людмила ПОЛТАВСЬКА – т.в.о. заступника директора з навчально-виховної роботи Лип'янського ліцею Карлівської міської ради

Тетяна ЧЕРНОВА – декан Інженерно-педагогічного Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Схвалено на засіданні атестаційної комісії Лип'янського ліцею Карлівської міської ради (протокол №3 від 20.01.2023), атестаційної комісії II рівня відділу освіти, молоді та спорту Карлівської міської ради (протокол №3 від 10.02.2023).

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Коучинг як інноваційна педагогічна технологія.....	6
1.1. Історія коучингу: аналіз базових досліджень.....	6
1.2. Суть педагогічного коучингу: принципи і функції.....	8
1.3. Модель педагогічного коучингу.....	10
1.4. Педагогічний коучинг у діяльності вчителя в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа».....	18
1.5. Структура розвитку коучингової компетентності вчителя освітнього закладу.....	20
РОЗДІЛ.2. Використання коуч-технологій у викладанні предмету «Біологія» та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу».....	22
2.1. Методи педагогічного коучингу у викладанні предмету «Біологія» та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу».....	25
ВИСНОВКИ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33
ДОДАТКИ	36

ВСТУП

За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Сучасні учні спроможні лише відтворювати фрагменти несистематизованих знань, проте часто не вміють застосовувати їх для вирішення життєвих проблем [17].

Інтеграція України в європейську співдружність, її визнання у світі вимагає модернізації системи освіти, яка б увібрала все краще як із вітчизняного, так і зарубіжного досвіду [28].

Центральне місце в системі освіти належить середній школі. На відміну від університету, в школі ще можна вирівняти дисбаланс у розвитку дітей. Світогляд закладається саме в сім'ї та школі. У школі формується особистість, її громадянська позиція та моральні якості. Тут вирішується, чи людина захоче і чи зможе навчатися впродовж життя [16].

У Законі «Про освіту» йде мова про те, що метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення й навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності.

Концепція Нової української школи наголошує про те, що змінюється і роль педагога. Він стане не тільки єдиним наставником та джерелом знань, а й коучем, фасилітатором, тьютором, модератором в індивідуальній траєкторії дитини [16].

У формуванні знань та вмінь, які взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формуються його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчання та праці. Коучинговий підхід у освітньому процесі повністю відповідає сучасним вимогам української освіти. Необхідність застосування цієї технології в українській школі зумовлено такими чинниками:

- сприянню визначення цілей та конкретному плану дій у їх досягненні та отриманні результатів;
- потреба в удосконаленні традиційних педагогічних технологій;
- необхідність учасників освітнього процесу бути більш поінформованими та комунікативними;
- сприяти особистісно-орієнтованому навчання;
- розкривати індивідуальні творчі особливості учасників освітнього процесу;
- сприяти партнерській взаємодії, розвитку контактів співробітництва в атмосфері доброзичливості та взаєморозуміння;
- навчити бути відповідальним за власні дії;

- сприяти подоланню стереотипів та підготовці альтернативи у вирішенні проблемних питань [5].

Коучингова освітня технологія добре вписується у педагогіку партнерства. Важливо допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти й можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками.

Метою роботи є розкрити переваги педагогічного коучингу як інноваційної педагогічної технології в системі середньої освіти при викладанні предметів природничого циклу, зокрема, «Біологія» та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу».

Завдання:

- проаналізувати особливості застосування коучингового підходу під час уроків природничого напрямку;
- показати ефективність використання педагогічного коучингу для активізації пізнавальної мотивації, спонування до самонавчання та саморозвитку учасників освітнього процесу;
- ознайомити з методами педагогічного коучингу та виявити їх можливості у розкритті внутрішнього потенціалу особистості при викладанні біології та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу».

Методичний посібник про коучинговий підхід у роботі з учнями сучасного освітнього закладу буде корисним вчителям-предметникам середньої та старшої школи, педагогічним працівникам у час впровадження Закону України «Про освіту», Концепції Нової української школи та нових підходів у роботі із здобувачами освіти. Саме коучингові технології створюють умови, що приносять задоволення від співпраці з учнями, сприяють їх особистісним зростанням та самому процесу оволодіння знаннями.

РОЗДІЛ 1. КОУЧИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ

Перехід до ринкових відносин зачіпає одну з найконсервативніших систем – систему освіти. У педагогіці з'явилися терміни, більш зрозумілі і звичні для економічної сфери (індикативне управління, індикативне планування, педагогічний аудит, коучинг) [24].

Адаптувати економічну термінологію до педагогічної практики дуже непросто. Більшість людей не розуміє, навіщо це потрібно. Але з проникненням ринкових процесів у освітній процес педагога все більше переконуються в тому, що економічні методи здатні збагатити й удосконалити педагогічні технології. Усім нам у житті доводиться виконувати такі ролі: наставляти, тренувати й надихати («дитина», «мати», «батько», «учитель», «викладач»), – тобто бути коучем. Але залежно від професійної спрямованості та цілеспрямованості, коуч послуговується зовсім різними списками цілей [28].

1.1. Історія коучингу

Короткий Оксфордський словник англійської мови дефінітив «coach» подає як дієслово у значеннях «тренувати», «вчити», «спрямовувати», «підказувати», «постачати фактами» (цит. за: Уитмор Дж., 2005). У словникових виданнях та студіях зарубіжних і українських авторів (Аткінсон М., Рає Т. Чойс, 2009; Відлацька О., 2018; Голіяд І. С., Чернова Т. Ю., 2017; Голвей Т., 2005; Горук Н., 2015; Максимов В. Е., 2004; Парслоу Е., Рей М., 2003; Поберезька Г. Г., 2017; Романова С. М., 2010; Уитмор Дж., 2005) слово «коуч» – «coach» подається у значеннях «тренер», «наставник», а похідне від нього поняття «coaching» переважно тлумачиться і вживається у значеннях «тренувати», «надихати», «наставляти», «консультувати».

Ідейним фундатором коучингу став педагог-теоретик Гарвардського університету Т. Геллвей, який у книзі «Внутрішня гра в теніс» і ще кількох бестселерах виклав його наріжні ідеї. Стрижневим стало поняття «внутрішній» для відображення стану гравця, який за підтримки наставника повинен знайти свій шлях для реалізації власних здібностей і досягнення результату. Революційність ідеї Т.Гелвея полягала в тому, що для розкриття потенціалу людини і підвищення її ефективності «коуч» (тренер) має «не вчити, а допомагати вчитися». У 80-90-х рр. ХХ ст. коучинг з царини спорту «перекочував» у сфери бізнесу, менеджменту, управління й освіти. На початку ХХІ ст. фахівці налічують близько десяти його основних різновидів: коучинг лідерства (супровід і мотивація працівників); лайф-коучинг (планування життя, досягнення особистих цілей); професійний коучинг (охоплює процес від пошуку роботи до визначення цілей і планування шляхів кар'єрного зростання); адміністративний; бізнескоучинг; коучинг спорту; сімейний коучинг; коучинг особистої ефективності тощо. Основна

особливість освітнього коучингу полягає в тому, що він найбільш органічно інтегрує інші різновиди цього феномену. Синтезуючи доробки різних авторів (Відлацька О., 2018; Голіяд І. С., Чернова Т. Ю., 2017; Горук Н., 2015; Максимов В. Е., 2004; Поберезька Г. Г., 2017; Романова С. М., 2010; Шевчук С.П., Шевчук О.С., 2016), визначаємо його як комплексний інструмент (ідея, метод, технологія, середовище) підвищення ефективності організації освітнього процесу у взаємодії взаємин «педагог – здобувач освіти», «педагог – педагог», «педагог – адміністратор» тощо, та в різних аспектах їхньої діяльності (мотивація, методика, моніторинг тощо) [22].

Досліджуючи проблему коучингових технологій в педагогіці, ми звернулися до праць вітчизняних і зарубіжних дослідників. Наукові ідеї про основи управління розвитком освіти розкрито у працях В. Андрущенка, С. Батишева, Б. Гершунського, І. Зязюна, І. Ковчиної, В. Кременя, М. Лещенко, В. Лугового, Н. Ничкало, В. Олійника, О. Огієнка, О. Романовського, І. Тараненко, О. Щербак та інших науковців. Концепцію розвитку особистості педагога у педагогічній підготовці та професійній діяльності розглядали науковці І. Бех, Г. Васянович, Н. Ничкало, О. Отич, С. Сисоєва, Л. Хомич та ін. Компетентнісний підхід у професійній освіті обґрунтовували й досліджували С. Гончаренко, Е. Зеєр, В. Лозовецька, В. Луговий, О. Овчарук, Дж. Равен, О. Рогульська, Ю. Татура, А. Хуторський, Л. Шевчук, В. Ягупов ін. Досвід використання сучасних технологій навчання аналізували І. Бендера, С. Гончаренко, Р. Гуревич, Г. Дутка, В. Манько, О. Пехота, І. Стариков, С. Яшанов та ін. З проблем коучингу варті уваги роботи зарубіжних авторів, які досліджують технологію коучингу. Варто відмітити роботи Тімоті Голві [3], Джона Уйтмора [26], Майлза Дауні [6], та інших, бо саме в них можна знайти відповіді на актуальні питання мобільності та організації навчання на робочому місці, познайомитися з основними принципами і моделями коучингу, які сприяють якісному усвідомленню фахівцями власних можливостей, підвищенню ефективності та результативності у різних видах навчання, підвищенню кваліфікації, професійної діяльності та бізнесі. Щодо досліджень коучингу в освіті, то серед вітчизняних науковців можемо виокремити праці Т. Борової, М. Нагари, І. Петровської та ін. [20].

Проблемами освітнього й педагогічного коучингу займаються вітчизняні науковці й практики: І. Голіяд, О. Тіщук, Т. Чернова, А. Ківшик. Вони визначають, що педагогічний коучинг – це сукупність способів і прийомів педагога, які він використовує у професійній діяльності з метою виявлення та реалізації потенціалу суб'єкта освітнього процесу, формування та розвитку професійної компетентності всіх учасників коучингової взаємодії [14].

Однак, нами не виявлено праць, в яких би досліджувалися та дістали розв'язання проблеми формування та розвитку коучингової компетентності педагога середньої та старшої школи; використання коучингових технологій

та методів при викладанні предмету «Біологія» та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу».

1.2. Суть педагогічного коучингу: принципи і функції

Педагогічний коучинг – це технологія постійного вдосконалення професіоналізму педагогічного працівника, що сприяє ефективній партнерській взаємодії суб'єктів освітнього процесу, спрямована на досягнення ними цілей, забезпечення самостійності та ефективності в прийнятті рішень особистісного та професійного характеру [3].

Виділяють такі види педагогічного коучингу.

Коучинг адміністративний – вид коучингу, що передбачає різноманітні способи допомоги педагогічним працівникам у підвищенні ефективності їх професійно-педагогічної діяльності; включає в себе коучинг проєктів, а також ситуативний і транзитивний коучинг.

Коучинг життєвий – вид коучингу, що передбачає допомогу педагогічним працівникам у досягненні особистих цілей, які можуть бути незалежні від професійних чи колективних; сприяє ефективному вирішенню різних проблем, з якими стикаються при переході від одного життєвого етапу на інший.

Коучинг індивідуальний – це метод планування власного життя, управління його змінами й розвитком. Його метою є створення самого себе як особистості з необхідними, бажаними якостями і характеристиками в соціальному, особистісному, міжособистісному, духовному аспектах.

Коучинг проєктів – вид коучингу, що передбачає стратегічне управління колективом для найбільш ефективного досягнення результату (акме-результату).

Коучинг ситуативний – вид коучингу, зосереджений на вдосконаленні педагогічного працівника в певному контексті, зокрема його здатності до педагогічної імпровізації, умінні творчо розв'язувати професійні ситуації тощо.

Коучинг транзитивний – вид коучингу, що передбачає допомогу працівникам у стресовій ситуації, перехід від одного виду професійно-педагогічної діяльності або ролі до іншої [24].

Основні цілі педагогічного коучингу:

- розкриття внутрішнього потенціалу особистості як педагога, так і учня;
- розвиток особистості через делегування відповідальності;
- досягнення високого рівня відповідальності та її усвідомлення у всіх учасників коучингу.

Для досягнення поставлених цілей вирішуються наступні завдання:

- здійснюється діагностика і моніторинг освітнього процесу, що дозволяє враховувати й прогнозувати зміни, які відбуваються в результаті застосування інноваційних програм і технологій;

- створюються умови, спрямовані на ефективну організацію процесу пошуку учасником шляхів досягнення важливих для нього цілей і вибору оптимального темпу просування;
- освоюються інноваційні методики і технології;
- визначаються ключові моменти коучингу.

Функції педагогічного коучингу.

Для розкриття основних завдань педагогічного коучингу необхідно встановити основні функції, які він здійснює в освітньому процесі. Залежно від виду професійної та управлінської діяльності, кваліфікації працівників, їх цілей педагогічний коучинг може виконувати різні функції:

<i>Функції</i>	<i>Характеристика</i>
Розвиваюча	Забезпечує формування та розвиток професійної компетентності педагогів, сприяє їх кар'єрному зростанню.
Мотивуюча	Сприяє досягненню визначених учасником освітнього процесу цілей.
Методична	Використовується у будь-якій формі роботи, на всіх етапах педагогічної діяльності: планування, адаптація, мотивація, навчання та розвиток, атестація та оцінювання.
Моніторингова	Забезпечує учасників освітнього процесу необхідною інформацією для прийняття рішень.
Партнерська	Здійснюється з урахуванням ринку праці та забезпечує гармонізацію інтересів соціальних партнерів.
Мобільна	Дає змогу учасникам освітнього процесу вчасно адаптуватися в мінливих умовах навколишнього середовища.
Креативна	Дає змогу учасникам освітнього процесу проявляти ініціативу, генерувати ідеї, знаходити шляхи рішення поставлених завдань, брати за них відповідальність.
Атестаційна	Сприяє підвищенню рівня кваліфікації педагогічного працівника на постійній основі у міжкурсовий період.
Фасилітативна	Взаємодія між учасниками освітнього процесу сприяє прийняттю і переживанню радощів від комунікацій і позитивних змін.

Мета педагогічного коучингу – допомогти тим, хто навчається, розібратися у власних здібностях та навчитись їх використовувати з максимальною для себе користю та перспективою і в повній мірі – це розвиток людини - пріоритетний напрям в освіті (розвивальна освітня парадигма).

Методи коучингу:

- метод створення ситуації пізнавальної дискусії - є дієвим методом активізації навчання, адже в дискусії народжується істина, а пошук істини завжди викликає посилену зацікавленість темою;

- метод конкретних ситуацій. Він заснований на ствердженні, що шлях до вдосконалення власних знань можливо прокласти лише через розгляд, вивчення та обговорення конкретних проблемних ситуацій.

- «Мозаїка» – метод розподілу обов'язків у групі, коли розподіл здійснюють самі здобувачі освіти. Такий вид діяльності змушує самостійно,

без допомоги викладача-коуча розподіляти обов'язки в групі та нести за даний розподіл відповідальність.

- Метод емоційного стимулювання. В основі цього методу навчання лежить принцип формування пізнавального інтересу шляхом створення позитивних емоцій до запропонованого виду діяльності, підвищення зацікавленості та мотивації до навчального процесу [24].

Етапи впровадження коучингу:

- встановлення партнерських взаємовідносин між вчителем та учнями;
- спільне визначення завдань для досягнення конкретної мети;
- дослідження поточної ситуації чи проблеми;
- визначення внутрішніх і зовнішніх перешкод на шляху до результату;
- вироблення і аналіз можливостей для подолання труднощів у вирішенні проблеми;
- вибір конкретного варіанту дій і складання плану дій;
- домовленість про те, що конкретно повинно бути зроблено і в які терміни.

Педагогічний коучинг включає системний супровід зростання здобувача освіти, спрямований на ефективне досягнення важливих для нього цілей в конкретні терміни, партнерське комунікативне співробітництво, розкриття потенціалу особистості для досягнення максимально значущого результату; супровід учня, що дозволяє переміститися із зони проблеми в зону ефективного її рішення; сприяння і допомога особистості в пошуку її власних рішень; підтримка учня за індивідуальною освітньою траєкторією [18].

Цільовим мейнстримом (англ. mainstream – основна течія) освіти сьогодення є *формування нової людини, що володіє «мисленням вищого порядку» (Програма «НУШ у поступі до цінностей»)* [17].

Коучинг допомагає розвинути такі типи мислення: критичне, відповідальне, системне, рефлексивне, позитивне, креативне. Загальна основа коучингу – це партнерство, розкриття потенціалу, результат [10].

1.3. Модель педагогічного коучингу

Модель Педагогічного Коучингу (далі МПК) – це рекомендований, стратегічно обґрунтований підхід до проведення навчальних занять, що дозволяє педагогу інтегрувати технологію коучингу безпосередньо в освітній процес і досягати результатів, а саме:

- максимальне залучення суб'єктів освітнього процесу (СОП) в процес саморозвитку та формування професійних компетентностей;
- високий рівень взаєморозуміння, усвідомленості й довіри між вчителем та учнями;
- створення атмосфери, завдяки якій навчальний матеріал сприймається, усвідомлюється і запам'ятовується легше і швидше;
- універсальне й об'єктивне вимірювання результатів навчання;
- виявлення і розкриття справжніх мотивів, здібностей, якостей і

потенціалу у СОП.

- вцілому весь процес навчання стає більш цікавим і захоплюючим, а отже впливає на мотивацію до подальшого навчання, розвитку та самоосвіти педагога і СОП.

МПК включає в себе послідовні кроки, кожен з яких має мету, результат і набір комунікаційних інструментів.

МПК складається з семи основних елементів, які пов'язані між собою певною дією до суб'єкта навчання.

1. Привернути увагу.
2. Створити контакт.
3. Змодельовати результат.
4. Узгодити принципи і правила.
5. Надихати.
6. Залучати.
7. Організувати зворотний зв'язок.

Розглянемо кожен елемент Моделі педагогічного коучингу детально:

1. Привернути увагу.

Мета. Максимально налаштувати аудиторію на момент «тут і зараз». Викликати інтерес.

Результат. Аудиторія готова до сприйняття інформації.

Інструменти: історія, питання, гумор, цитата, візуалізація, кейс, гра, експеримент, «пауза диригента», інтрига.

Опис:

Даний елемент відноситься до найбільш важливих у МПК, так як є підтверджений факт того, що процес навчання стає ефективним, коли суб'єкт навчання виявляє до нього щирий інтерес. Важливо пам'ятати!

- Немає інтересу – немає емоційної залученості.
- Немає емоцій – немає уваги.
- Немає уваги – не залучений до процесу.
- Немає включення – немає очікуваного результату.

Завдання педагога на цьому етапі: з перших секунд навчання привернути увагу СОП викликати інтерес, цікавість, емоційний відгук. Для цього у педагога є широкий арсенал інструментів. Головне, при підготовці, проявляти творчий підхід і обирати потрібний інструмент, який найбільше підходить для даного етапу МПК. Розглянемо варіанти інструментів ПК.

Історія. Розкажіть цікаву історію, засновану на історичних фактах або, як варіант, легенду чи міф.

Питання. Задайте відкрите питання із запропонованих варіантів:

- пов'язане з темою навчання;
- яке має на увазі різні точки зору і викликає дискусію;
- на ерудицію і логічне мислення. Наприклад: «Назвіть 2 яблука, які змінили світ?»;
- риторичне питання, що не має правильної чи однозначної відповіді.

Гумор. Позитивні емоції ефективно впливають на процес навчання. Розкажіть веселу історію. Вона може бути пов'язана з темою навчання, з відомими особистостями чи з вашим життєвим досвідом.

Цитата. Підберіть вислів відомої й авторитетної людини з теми навчання.

Візуалізація. Це може бути наочний посібник, предмет, фотографія, слайди, відеоролик і т. п.

Кейс. Підготуйте цікаве завдання, вправу, загадку, які можуть бути й не пов'язані з предметом навчання або пов'язані частково. Це добре «розігриває» групу, змушує відразу включитися в процес. Можете додати ефект змагань, розділивши групу на команди.

Гра. Різновид попереднього формату. Організуйте ділову гру, пов'язану з предметом навчання.

Експеримент. На відміну від кейса, в експерименті ні педагог, ні група не можуть спрогнозувати результат. Отже, «спортивний інтерес» викличе цікавість і залучення до процесу.

«Пауза диригента». Якщо уважно спостерігати за діяльністю диригента, то можна побачити, що перед тим як змахнути паличкою і дати оркестру імпульс до початку музики, диригент завжди витримує паузу, чекаючи повної тиші й зосередженості. Ця пауза створює ефект очікування й максимальної концентрації.

Тримайте паузу стільки, скільки зможете, поки не виникне повна тиша і ви не побачите, що вся група готова отримати «імпульс до початку музики». Якщо ви будете відчувати труднощі з витримкою і терпінням, спробуйте рахувати про себе до будь-якого заданого числа.

Інтрига. Найкращий спосіб привернути увагу і викликати інтерес: не завершити розпочату розповідь, заінтригувавши тим самим своїх слухачів.

Не закінчуйте історію, не повідомляйте правильного рішення в кейсі, не до кінця дайте відповідь на питання.

2. Створити контакт.

Мета. Співналаштування з групою на інтелектуальному й емоційному рівнях.

Результат. На рівні внутрішніх і зовнішніх критеріїв педагог створює стійкий контакт з кожним учасником навчання й загальним полем групи.

Інструменти: питання про готовність, включення сенситивності, візуальний контакт, емоційний контакт, коучинговий контакт.

Опис.

Контакт – це відчуття єднання з суб'єктом взаємодії. Володіння інструментами встановлення контакту дає можливість педагогу добре відчувати групу, її емоційний фон і динаміку, відповідно, вчасно вносити необхідні зміни у формат роботи, в інструменти навчання. При цьому дуже важливо встановити контакт з самого початку й контролювати його до завершення навчального процесу. Інструменти встановлення контакту поділяться на два напрями: зовнішній і внутрішній.

Зовнішній напрям	Внутрішній напрям
<p>Візуальний контакт. На початку і впродовж навчального заходу педагогу важливо тримати візуальний контакт з кожним учасником групи. Необхідно періодично робити зупинки, щоб поставити запитання аудиторії на усвідомлення навчального матеріалу, і дати можливість задати зворотнє питання.</p> <p>Емоційний контакт. У процесі навчання важливо контролювати й тримати позитивний емоційний фон. Не забувайте періодично робити невеликі паузи для короткого перепочинку й перезавантаження. Також пам'ятайте, чим частіше змінюються форми навчання, тим краще зберігається позитивна динаміка роботи групи. При підготовці продумайте черговість педагогічного інструментарію.</p>	<p>Емоційна стабільність. Зберігайте й контролюйте внутрішню доброзичливість і емоційний спокій. Пам'ятайте: все, що всередині, обов'язково проявляється поза межами. Будьте впевнені в собі просто тому, що ви впевнені.</p> <p>Коучинговий контакт. Передбачає те, що педагог здатний у будь-який момент перервати контакт, як тільки відчує цей момент.</p>

3. Змоделювати результат

Мета. Внесення ясності в кінцеву мету навчання. Дати додаткову мотивацію до процесу навчання.

Результат. Всі учасники процесу розуміють його результат і мають достатню внутрішню мотивацію для продуктивної співпраці.

Інструменти: Інтерактивне обговорення, командна постановка мети (відповідь на питання «навіщо?» і «для чого?»), узгодження спільного бачення результату, техніки моделювання.

Опис. Спільне бачення мети навчання, розуміння кожним учасником «навіщо це потрібно і що це мені дасть», створює особливу мотивуючу атмосферу. Адже якщо не знаєш, куди і навіщо йдеш, втрачаєш сенс і енергію займатися будь-якою діяльністю.

Педагогу важливо не просто знати, якого результату хоче він досягти. При коучинговому підході важливіше розуміння цього результату для самих учасників навчання і коучингової взаємодії.

Пам'ятайте, що процес буде проходити ефективно, якщо учасники самі собі дадуть відповідь на питання «Навіщо?» і «Що це дає?».

Приклад моделювання результату.

1. Педагог озвучує мету навчального заходу, його завдання та результат.

2. Пропонує учасникам висловити свою думку з приводу важливості цього результату для них.

3. Як варіант, можна організувати роботу в групах і відповісти на питання: «Чого ми хочемо досягти в результаті?».

За умови реалізації будь-яких сценаріїв процесу педагог допомагає учасникам, застосовуючи коучингові техніки моделювання: «Уявіть собі ...», «Погляд з боку», «Візуалізація результату», «Декартові координати» та інші..

4. Узгодити принципи і правила

Мета. Зробити процес навчання ефективним за рахунок узгоджених домовленостей про правила і принципи комунікацій.

Результат. Всі учасники дотримуються правил взаємодії та особистої участі СОП в процесі навчання.

Інструменти: інтерактивне обговорення, розробка й поступове введення правил і принципів комунікацій.

Опис. Даний елемент МПК особливо необхідний за таких умов:

1. Початок процесу навчання.
2. Нова група.
3. Введення нового формату навчання, який раніше в групі не застосовувався.
4. Нова тема, яка потребує введення додаткових правил взаємодії.

Приклад правил:

- Взаємоповага. Кожен має право на свою думку.
- Критикуючи, пропонуй.
- Активність кожного підвищує результат для всіх.
- Спілкуємося конструктивно.
- Один говорить, всі слухають.
- Відключити мобільні телефони.
- Час – наш найцінніший ресурс.
- Обговорюємо факти, а не емоції.
- Правило піднятої руки.
- Допитливість – прямий шлях до результату. Задаємо питання.

Правила створюються і виконуються ефективно, коли їх створюють самі учасники.

При цьому педагог може допомагати в процесі розробки цих правил, задаючи допоміжні питання, моделюючи ситуації, а також наводячи приклади.

Даний елемент МПК може бути відсутнім, за умови, що правила були розроблені і впроваджені раніше, педагог працює з даною групою тривалий час, і група неухильно їх дотримується. Проте, періодичне нагадування про правила взаємодії буде не зайвим.

5. Надихати

Мета. Високий рівень самооцінювання і впевненості у кожного учасника коучингової взаємодії.

Результат. Кожен учасник навчання володіє достатньою впевненістю в собі, усвідомлює свої сильні сторони і вмотивований на досягнення результату.

Інструменти: Підтримка емоційного фону за допомогою надихаючих

фраз і прикладів. Внутрішня віра в потенціал учасників, конструктивна критика.

Опис. Для того, щоб вам повірили, вірте самі!

Педагог, який застосовує коучинговий підхід у навчаному процесі, зобов'язаний не просто формально знати філософські принципи коучингу, але й щиро їх розділяти, зробивши невід'ємною частиною свого педагогічного підходу до навчання.

Необхідно пам'ятати, що елемент МПК «Надихати» не застосовується одноразово, а становить постійну базову основу для впровадження коучингового підходу у викладанні. Підтримувати в кожному учаснику високу самооцінку і впевненість у собі необхідно постійно під час навчальних занять. Приведемо приклади інструментів.

Надихаюча історія. Розкажіть невелику історію успіху відомої особистості.

Приклад з особистого досвіду. Факти з особистого життя чи професійної діяльності завжди викликають більш живий інтерес і емоційний відгук, ніж історії про когось, навіть якщо це пов'язано з відомою особистістю. Розповідаючи такий приклад, педагог занурює СОП в ситуацію, описуючи її детально, створюючи необхідний емоційний фон. Саме тому, вона звучить більш переконливо і цікаво для аудиторії. Більше того, це сприяє зміцненню контакту і позитивно впливає на атмосферу партнерства.

Приклад з досвіду людей тієї ж соціальної та / або вікової категорії. Як і в попередньому варіанті, ближчою, зрозумілішою й переконливою буде історія людини з числа «рівних» учасникам навчання.

Психологічна підтримка. Підтримуйте, підтримуйте і ще раз підтримуйте! Пам'ятайте, цього потребують всі, без винятку. Якщо ви щиро вірите в потенціал кожної людини, висловлюйте це всіма доступними комунікаційними інструментами, вербальними й невербальними. Випромінюйте вашу віру завжди й за будь-яких обставин!

Компліменти. Частіше звертайте увагу учасників навчання на їхні сильні сторони.

Публічна похвала. Ніщо так не надихає, як публічне визнання заслуг і досягнень. Періодично виділяйте час на «хвилину слави».

Конструктивна критика. Якщо необхідно вказати на помилки, дотримуйтеся «Правило бутерброду»:

1. Знайдіть те, за що можна похвалити – сильні сторони, особистісні якості, невеликі досягнення, минулі заслуги та інше.

2. Вкажіть на ті моменти, які необхідно виправити. Називайте це «зонами зростання», а не «помилками» або «слабкими сторонами».

3. Закінчуйте завжди надихальною фразою, демонструючи віру в потенціал людини.

6. Залучати

Мета. Створити групову атмосферу взаємодії й співучасті в процесі навчання.

Результат. Розуміння кожним учасником взаємодії відповідальності за особистий результат, і прямої залежності якості цього результату від особистої участі у процесі.

Інструменти: питання, генерування ідей, дискусія, ігри, вправи, вирішення кейсів, змагання.

Опис. Елемент «Залучати» в МПК і є, власне, процесом навчання, і відповідає за функцію «навчання». Застосовуючи принципи та філософію ПК, педагог має прагнути, насамперед, не просто до передачі знань, а організації процесу навчання, взаємодії таким чином, щоб *знання здобувалися і генерувалися самими учасниками навчання*. В результаті отримуємо такі переваги:

1. Підвищується інтерес до процесу навчання.
2. Виникає додаткова мотивація до подальшого навчання, в тому числі самоосвіти.
3. Отримані знання запам'ятовуються на порядок краще, ніж при традиційному підході в навчанні.

Вибір того чи іншого інструмента для залучення до процесу навчання залежить від багатьох факторів:

1. Обсяг теоретичних знань, який необхідно дати за навчальне заняття.
2. Тимчасові рамки, якими володіє педагог.
3. Складність матеріалу. Надає великий обсяг ввідних для розуміння всього матеріалу в цілому.
4. Специфічність матеріалу. Інформація, яка має на увазі тільки лекційний підхід і конспектування.
5. Відсутність зв'язку нового матеріалу з попереднім освітнім досвідом групи (ступінь новизни), або повна відсутність такого досвіду.
6. Зрілість і усвідомленість групи.
7. Готовність і бажання групи брати участь у процесі навчання.
8. Коучингова компетентність педагога. Професіоналізм в умінні застосовувати всі коучингові інструменти.

При підготовці до заняття педагог повинен врахувати всі ці фактори й підібрати необхідні методи залучення.

Уявіть, що рівень участі групи в процесі навчання знаходиться на одній лінії – шкалі, від мінімального до максимального.

Мінімальна участь групи. Педагог дає теоретичний матеріал, періодично задаючи групі запитання («Як ви думаєте?», «Що виходить у результаті?», «Які є ідеї?» та інші). При чому, питання можуть бути адресовані як групі в цілому і відповідати може кожен бажаючий, так і конкретний учасник (найкраще менш активних, залучати в загальний процес).

Максимальна участь групи. Педагог організовує процес самостійного навчання групи - мозковий штурм, кейс, вправа, гра, дискусія. При цьому, його основним завданням залишається модерування процесу, узагальнення та фіксація висновків і результатів роботи групи. Між цими полярними

підходами до процесу залучення педагог може використовувати такі інструменти:

- повторення попереднього матеріалу, організований у вигляді роботи окремих міні-груп і використання цих знань для причинно-наслідкових зв'язків з новим матеріалом;

- організація гри, або командне рішення кейса/завдання з результатами, які дозволять зробити логічні висновки і на їх основі подавати новий матеріал.

7. Організувати зворотний зв'язок

Мета. Оцінювання рівня отриманих знань.

Результат. Аналіз кожним учасником навчання рівня отриманих знань шляхом зворотного зв'язку і самодіагностування.

Інструменти: бліц-опитування, міні-доповіді, оцінка один одного, оцінка «360».

Опис. У своїй основі даний елемент МПК прагне доповнити традиційні методи оцінки рівня знань – опитування, самостійна і контрольна роботи. Звичка отримувати оцінку тільки від педагога веде до низького рівня самоусвідомлення та мотивації до розвитку. Коучинговий підхід передбачає виховання усвідомленості, відповідальності та самоаналізу своїх результатів у кожного учасника навчання.

Таким чином, основним завданням педагога є організація підведення підсумків та зворотного зв'язку в кінці (або на початку) навчального заходу таким чином, щоб кожен учасник зміг об'єктивно оцінити свій рівень отриманих знань.

При цьому, педагог може використовувати такі методи:

Бліц-опитування. Швидке командне опитування всіх без винятку учасників групи. При цьому, педагог може ввести правило, яке обмежує час на відповідь. Як варіант, при бліц-опитуванні, педагог може використовувати тенісний м'ячик. Спочатку задається питання конкретному учаснику групи, потім йому відправляється м'ячик. Піймавши м'яч, суб'єкт взаємодії повинен відповісти.

Міні-доповіді. Тема навчального заняття розбивається на кілька основних блоків і розподіляється між учасниками індивідуально або в міні-групах. Після цього дається невелика частина часу на підготовку і потім демонструються короткі доповіді. Решта учасників можуть доповнювати й коригувати виступи своїх колег, а також задавати додаткові питання й ставити оцінки.

Оцінка в парах. Учасники по черзі задають один одному питання по темі заняття, дають зворотний зв'язок і ставлять оцінки. Питання можуть бути підготовлені викладачем завчасно.

Оцінка «360». Цей метод є найбільш об'єктивним і проводиться в такій послідовності: самостійна оцінка самого себе, оцінка інших учасників, оцінка викладача. Питання для перевірки знань також можуть бути підготовлені заздалегідь. Аналіз і оцінка інших сприяє додатковому

закріпленню нового матеріалу, а в цілому, даний метод, дає можливість оцінити свій рівень більш об'єктивно.

Педагогічна майстерність до педагога приходять з часом. Оволодіння коучинговою компетентністю теж потребує ресурсів. Можливо, що з першого навчального заняття не відчується ефект від впровадження коучингового підходу. Необхідно час, терпіння, напрацювання досвіду й практика.

Не очікуйте, що (учні) студенти та інші СОП будуть здатні відразу сприйняти такий педагогічний підхід, який передбачає поділ відповідальності за результат, повну взаємодію і партнерство. Наберіться терпіння. Впроваджуйте МПК поступово, як окремі її елементи, так і методи і прийоми всередині кожного елемента.

Не сприймайте МПК формально, як обов'язкову покрокову інструкцію. Пам'ятайте, що коучинговий підхід буде ефективним лише тоді, коли ви внутрішньо повністю поділяєте його філософсько-педагогічний сенс і принципи. 80 % результативності в застосуванні МПК залежить від підготовки педагога. Щирий інтерес, упевненість у собі і творчий підхід – це те, що допоможе завжди створювати і проводити яскраві й унікальні навчальні заняття [19].

1.4. Педагогічний коучинг у діяльності вчителя в контексті реалізації Концепції «Нова Українська Школа»

Мета Концепції Нової української школи полягає у проведенні докорінної та системної реформи загальної середньої освіти з урахуванням досвіду провідних країн світу [17]. Зокрема, передбачається розробка нових стандартів змісту освіти, що ґрунтуватимуться на компетентнісному та особистісно орієнтованому підходах до навчання, а новий зміст освіти має бути заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві. У Концепції «Нова українська школа» зазначено: «Учителі вивчатимуть особистісно орієнтований та компетентнісний підходи до управління освітнім процесом, психологію групової динаміки тощо. У зв'язку з цим варто говорити про нову роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини» [17]. Відповідно виникає потреба в актуалізації педагогічного коучингу насамперед як ефективної технології вчителя до реалізації Концепції Нової української школи.

Використання педагогічного коучингу і технологій коучингу в педагогічній діяльності сприяє забезпеченню головних ідей Концепції Нової української школи – це формування компетентностей, необхідних для самореалізації в суспільстві, орієнтація на потреби дитини, мотивація учителя, який має свободу творчості й розвивається професійно, формування цінностей, партнерство між учнем, учителем і батьками, сучасне освітнє середовище, яке забезпечить розкриття внутрішнього потенціалу як учителів, так і учнів [21].

За своєю сутністю коучинг – це процес підвищення ефективності особистості, побудований на принципах партнерства, який стимулює мислення і творчість особистості, надихає її на максимальне розкриття власного особистісного потенціалу. У Новій українській школі принцип партнерства між усіма учасниками є надважливим і передбачає «подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізовується у спільній діяльності вчителя та учнів, учителя та батьків, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів» [21]. Принципами партнерства у Новій українській школі є: «повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей)» [19]. Ці ж принципи покладено в основу педагогічного коучингу – порівняно нового напрямку педагогічної діяльності, який неабияк збагачує навчальний процес та підвищує його ефективність.

Коучинг у контексті підготовки вчителя і його діяльності – технологія, яка вимагає таких відносин викладача зі студентами, учителя з учнями, коли завданням педагога стає організація процесу самостійного пошуку студентами, учнями оптимальних рішень та відповідей на питання, що їх цікавлять [29].

Методологія коучингу полягає в тому, що людина від природи безмежно талановита та володіє значним потенціалом, який не реалізується нею повною мірою.[27] Відповідно концептуальна ідея педагогічного коучингу: кожна особистість неповторна, відзначається особистими потребами, цілями, інтересами, мотивами, задоволення яких передбачає індивідуальні способи, форми, підходи до підвищення професійного та особистісного рівнів, за яких не можна застосовувати примус чи насилля, якими б цілями вони не пояснювалися [7]. Головне у педагогічній взаємодії коуча і учня – власне благополуччя. Таким чином, мета педагогічного коучингу – допомогти учням зрозуміти власні здібності, навчитися їх використовувати з максимальною для себе користю та перспективою. Педагогічний коучинг дає змогу значною мірою розкрити потенціал особистості, виявити її досі не розкриті й нереалізовані ресурси через навчальну й виховну діяльність. Діяльність сучасного педагога відповідно до Концепції Нової української школи повинна бути спрямована на виявлення ініціативи та побудову навчання і виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності; на створення таких педагогічних умов, за яких учні стають активними, здатними до самоосвіти, володіють ключовими компетентностями, які забезпечують здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [20].

Педагогічний коучинг сприяє формуванню коучингової компетентності педагога та його ефективній діяльності у освітньому закладі.

1.5. Структура розвитку коучингової компетентності вчителя освітнього закладу

Коучингова компетентність – це складова професійної компетентності педагога, яка сприяє його активній та усвідомленій особистісно-орієнтовній позиції у коучинговій взаємодії з суб'єктами освітнього процесу [28].

Методи, які використовуються у педагогічному коучингу є активними. Це дискусія і проектування; організація рефлексивної діяльності; створення сприятливої психологічної атмосфери; діагностування особистісних якостей, самостійна творча робота, генерація ідей та інші. Вони сприяють створенню у педагога власного унікального стилю, який має на увазі єднання життєвого та професійного досвіду, моральних цінностей, особистісного погляду.

Методи педагогічного коучингу дозволяють ефективно організувати процес обговорення того чи іншого теоретичного аспекту в рамках теми теоретичного чи практичного заняття і створюють умови для розвитку індивідуальних знань, умінь і навичок учнів, а також вкрай необхідні у формуванні професійної компетентності: самоорганізація; самоменеджмент; аналіз та оцінювання власної навчальної та практичної діяльності, збору та аналізу інформації; отримання нового знання; уміння й навички роботи в команді; організація діяльності команди, співпраця, конструктивна участь у роботі команди і прийняття командного рішення; уміння і навички спілкування, сприйняття інформації, постановка питань, аргументація; усна і письмова презентація результатів роботи [21].

Методика педагогічного коучингу сприяє створенню у майбутнього педагога власного унікального педагогічного стилю. Це розширює можливості і створює особливі умови коучингової взаємодії між педагогом і суб'єктом освітнього процесу, де перший ефективно організовує процес пошуку останніми кращих рішень своїх завдань і втілення їх у життя, стимулює і спонукає до підвищення рівня комунікативного розвитку [27].

Розвиток коучингової компетентності у педагога не можливий без сучасних інноваційних технологій, до яких відносяться коучинг, педагогічний коучинг, едьютеймент, сторітеллінг [12]. Коучинг – це сприяння розвитку самостійної особистості, здатної до саморозвитку, реалізації власних можливостей, прийняття рішень і досягнення цілей [15].

Педагогічний коучинг є однією з сучасних технологій розвитку особистості. У педагогічно-коучингових процедурах у центрі уваги та дії стоїть особистість, яка сама визначає свої цілі й методи їх досягнення, відповідає за результати своїх дій, що сприяє формуванню та розвитку коучингової компетентності.

Як наука педагогічний коучинг базується на сукупності знань і технологій. Як мистецтво коучинг покликаний розвивати здатність педагогів відчувати серцем досконалість та ефективність навчального процесу.

Педагогічний коучинг покликаний допомогти суб'єктам освітнього процесу встановлювати персональні цілі і робити конкретні дії в досягненні виняткових результатів. Це партнерська взаємодія педагога і особистості, яка прагне до розвитку [5; 27].

Структура коучингової компетентності педагога освітнього закладу може бути розкрита через педагогічні вміння, володіння елементами інноваційних педагогічних технологій таких, як педагогічний коучинг, едьютеймент, сторітеллінг та ін. [12].

Педагоги впроваджують сучасні методи і форми навчання у традиційну структуру занять. Нові освітні педагогічні технології пропонують інноваційні моделі побудови такого освітнього процесу, де на перший план висувається взаємопов'язана діяльність вчителя і учня, націлена на розв'язання як навчального, так і практично значущого завдання [20].

Розвиток коучингової компетентності педагога – це генерація нових педагогічних ідей, переформатування власних можливостей і потенціалу учасників освітнього процесу, що змінить особистісну освітню стратегію, допоможе підвищити мотивацію і результативність навчальної та професійної діяльності всіх учасників освітнього процесу. Без сумніву, знання і навички з педагогічного коучингу будуть корисними батькам, керівникам та іншим категоріям людей, які прагнуть до якісних змін у житті та в різних сферах діяльності [15;28].

Коучингова компетентність вчителя передбачає вміння використовувати різноманітні технології педагогічного коучингу які допомагають, використовуючи знання і досвід самого учня, вирішувати його певні проблеми, завдання і поставлені цілі.

РОЗДІЛ.2. ВИКОРИСТАННЯ КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТУ «БІОЛОГІЯ» ТА ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ»

Поняття «коучингова технологія» є складним і комплексним. Не зважаючи на те, що воно розглядається тривалий час різними дослідниками, єдиного визнаного терміну, що включав би всі найістотніші ознаки, немає. Крім того, мінливі умови формування освіти такого типу диктують свої корективи цього поняття [21].

Значний вплив на результативність навчального процесу під час вивчення біології та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» мають освітні технології: проблемного, особистісно орієнтованого, перевернутого навчання, критичного мислення тощо [28].

Організація освітнього процесу при вивченні природничих наук передбачає:

- зв'язок навчання із життям;
- підвищення мотивації учнів до навчання;
- реалізацію діяльнісного та компетентнісного підходу до навчання;
- розвиток самостійності й активності учнів;
- розвиток уміння адаптуватися до дійсності;
- уміння спілкуватися, співпрацювати з однолітками в процесі різних видів діяльності [15].

Дидактичні та сюжетно-рольові ігри сприяють ефективному засвоєнню або закріпленню навчального матеріалу. Під час організації навчального процесу з інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» рекомендується широко застосовувати різні форми самостійної роботи учнів (підбір додаткової літератури та ілюстративних матеріалів, розробка проєктів, написання повідомлень, есе, листів, виступів, проведення конференцій, онлайн - подорожей, складання колажів тощо) [16].

Це все і охоплює педагогічний коучинг.

Поняття «едьютеймент» (англ. edutainment), поєднує два слова «education» – «навчання» і «entertainment» – «розвага», тобто освітня розвага або освіта через розваги. З давніх часів люди ставились до гри, як до важливого процесу, який допомагає педагогу передавати учням необхідні знання і навички [12].

Гра – це особливий метод навчання, пізнання світу, розуміння його законів та правил. З часів стародавніх Афін (4-5 ст. до н.е.) відомий принцип агоністики, коли діти, підлітки, юнаки постійно змагалися в гімнастичних уміннях, у танцях, у музиці, в словесних суперечках. Згодом з'явилися військові ігри – маневри, штабні навчання, розігрування «боїв». У X ст. в школах з'являються риторичні змагання, коли вчитель читав, давав зразки

тлумачення, відповідав на запитання, організовував дискусії, а учні вчилися цитувати напам'ять, робити переказ, коментар, описи, імпрровізації. В епоху Відродження в Західній Європі Томазо Кампанелла і Франсуа Рабле під час гри ознайомлювали зацікавлених осіб з різними науками [12].

У XVI-XVII ст. Ян Амос Коменський використовував ігрові методи в школах-майстернях. Він говорив, що будь-яка школа може стати універсальною грою і треба все здійснювати в іграх і змаганнях. Серед відомих особистостей, які використовували ігрові форми в навчанні і громадському вихованні – Джон Локк і Жан-Жак Руссо. Вони вважали це корисним для життя.

У XX ст. з'явилися ділові ігри, які становлять основу розвитку великої групи методів активного навчання. Щодо поняття «едьютеймент», то воно з'явилося у 1948 році на студії Уолта Діснея, де його ввели для позначення формату захоплюючого документального серіалу [12,29].

Едьютеймент – це синтез освітньої й науково-пізнавальної інформації з науково-розважальними технологіями. Природничо-наукове і гуманітарне знання адаптується до масової аудиторії і служить інформаційному задоволенню. Цей жанр характерний для дитячих освітніх програм, художньої літератури, кіно, але сьогодні стає дуже актуальним в журналістиці. На це вказує велика кількість інформації, що побудована на принципі «освіта плюс розвага» [12,29].

Едьютеймент – це сучасна педагогічна інновація, яка ґрунтується на візуальному матеріалі, оповіданні, сучасних психологічних прийомах, ігровому форматі, інформаційних і комунікаційних технологіях. Її метою є максимальне полегшення аналізу подій, підтримка емоційного зв'язку з об'єктом вчення, залучення і тривале утримування уваги тих, хто вчиться.

Варто зазначити, що термін «едьютеймент» ширший, ніж просто гра. Адже гра в даній технології є лише одним з багатьох елементів, захопливих способів передачі знань. Даний термін охоплює все, що навчає і інформує в ненав'язливій і цікавій формі. Наприклад, спеціальні комп'ютерні програми (комп'ютерна графіка) або інтерактивні виставки в музеях, телепередачі, що включають в сюжет освітнє посилення і що привертають увагу до якої-небудь проблеми, і багато іншого [12].

Сторітеллінг (англ. «storytelling»), або розповідання історій, був винайдений і успішно випробуваний на особистому досвіді Девідом Армстронгом, головою міжнародної компанії Armstrong International. Розробляючи свій метод, Девід Армстронг врахував відомий психологічний фактор: історії більш виразні, захоплюючі, цікаві і легше асоціюються з особистим досвідом, ніж правила або директиви. Вони краще запам'ятовуються, їм надають більше значення та їх вплив на поведінку людей сильніший [12].

В Україні сторітеллінгом займаються такі автори, як С. Гузенков та Т. Спіріна.

С. Гузенков звертає увагу на те, що розповідання історій стало новим трендом ХХІ століття. В світі цифрових технологій сторітеллінг став не лише способом комунікації, але і інструментом ведення бізнесу. Журнал Harvard Business Review назвав сторітеллінг однією з кращих бізнес-ідей 2006 року.

Сторітеллінг - велика сила маленьких історій, так вважає Т. Спіріна. Одним із видів сторітеллінгу є коуч-історії. Коучингові розповіді – це не одноразові історії, які прочитав і забув. Це розповіді, які хочеться перечитувати знову і знову, тому що кожного разу відкриваєш в них новий сенс, з'являються нові ідеї. Також коуч-історії – це чудовий і нестандартний інструмент для роботи з учнями [12].

Використання практико-орієнтованої технології «сторітеллінг» розрахована ігрові, рольові можливості освітнього процесу. Основний показник виконаного завдання – відповідність сюжету розказаної історії реаліям, уміння в невербальній формі передати необхідну інформацію [12,29].

Сторітеллінгом зацікавилися педагоги у всьому світі, оскільки пояснення матеріалу у формі розповіді історій розвиває в учнів уяву, логіку та підвищує рівень культурної освіти. Історії дозволяють розповісти про те, як приймаються рішення та будуються стосунки. Через обмін історіями, вибудовуючи емоційні зв'язки, учні та вчителі створюють правильні й більш якісні взаємостосунки [12].

Сторітеллінг – це творча розповідь. На відміну від фактичної розповіді (переказу, опису по пам'яті), яка ґрунтується на роботі сприймання, пам'яті, відтворювальної уяви, в основі творчих розповідей лежить робота творчої уяви. Обов'язковими компонентами такої розповіді мають бути самостійно створені дитиною нові образи, ситуації, дії. При цьому учні використовують свій набутий досвід, знання, але по-новому комбінують їх [12].

Ще одна коуч-технологія на формування різнопланових вмій учнів – це «Світове кафе» (World cafe) – всесвітньо відомий метод фасилітації, створений Девідом Айзексом та Хуанітою Браун. Його сенс полягає у формуванні декількох комунікативних майданчиків, які працюють над певним завданням із заздалегідь визначеної теми. Роботою кожної групи керує особистий модератор. Під час виконання цієї справи учні розвивають здатність працювати в команді, слухати іншого, висловлювати свою думку, брати на себе ініціативу, логічно обґрунтовувати власну позицію, творити, приймати рішення, керувати своїми емоціями.

Коучингові технології включають в себе велику групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різних педагогічних ігор. Перевагами їх застосування є: активізація та інтенсифікація процесу навчання; відтворення міжособистісних відносин, процедури прийняття колективних рішень учнів в ситуаціях, що моделюють реальні умови професійної діяльності; гнучке поєднання різноманітних прийомів і методів

навчання (від репродуктивних до проблемних); моделювання практично будь-якого виду діяльності.

Пропонуємо власне бачення застосування коучингових технологій та коуч-методів під час викладання навчального предмету «Біологія» та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу».

2.1. Методи педагогічного коучингу при викладанні навчального предмету «Біологія» та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу»

Сучасний урок не може залишатися монологічним. Діалог, полілог, робота в групах, спільні проекти – те, що необхідно сучасному учню уже в школі, а не лише в майбутній професії. Очні чи мережеві комунікації оточують сьогодні кожного. Якщо ми бажаємо допомогти учню бути успішним в сучасному світі, ми не можемо виключити з уроку задачу навчання комунікаціям. Для життя необхідні творці й діячі. Навчання має стати засобом, а не ціллю [8].

Таким чином, щоб досягти цілей сучасного уроку, ми використовуємо різнопланові методи педагогічного коучингу.

«Колесо балансу». Це класичний інструмент педагогічного коучингу, варіації якого потрібно використовувати на заняттях, особливо, коли розпочинається нова тема. Ми «Колесо балансу» адаптували до освітнього процесу і назвали «Колесо знань». Коло розбивається на стільки секторів, скільки є питань. Радіус кола розбивається на 10-12 поділок: одна поділка – 1 бал. Сектор – одне питання. Учням пропонується оцінити свої знання, наприклад, на початку вивчення теми і в кінці. Кожен сектор відповідає питанню по темі. Учень оцінює свої знання на початку теми (див. малюнок блакитні лінії) і в кінці теми (червоні лінії). Здобувач освіти порівнює себе з собою «вчорашнім» та визначає, як «підросли» власні знання від початку теми. Саме так визначається самооцінювання власних знань. І ще тут є одна важлива річ: з'єднавши свої бали здобувач освіти бачить, чи правильне колесо його знань, чи по деяких секторах гармонійне. І постає логічне питання, а чи можна далеко «заїхати» на своєму «Колесі знань», чи буде воно десь «кульгати». Варіантів застосування цього методу багато, можна покреативити. (Додаток 1)

Робота над поняттям – використовуємо «Хмаринки понять». Учні дають визначення всім поняттям, які вони знають, або вибирають зайві і т. д. (Додаток 2)

Ситуація яскравої плями. Серед безлічі однотипних предметів одне виділено кольором або розміром. Через зорове сприйняття увага концентрується на виділеному предметі. Спільно визначається причина відособленості і спільності всього запропонованого. Далі визначається тема і мета уроку.

Для актуалізації або узагальнення знань використовуємо інструментарій Блума: «Кубик Блума», «Ромашка Блума» та «Гудзики Блума». (Додаток 3-5)

Цей інструментарій придумав не сам Блум, а вчителі, які захопилися ідеєю всебічного розвитку мислення учнів. За допомогою кубика вчимо учнів розглядати тему (проблему) всебічно й з різним заглибленням. За допомогою ромашки вчимося формулювати різнотипні запитання по темі. А гудзики допоможуть провести якісне обговорення теми в напів-ігровій формі.

Лінія часу. Педагог креслить на дошці лінію, на якій позначає етапи вивчення теми, форми контролю; окреслює найважливіші періоди, що вимагають від учнів стовідсоткової самовіддачі. Разом знаходять уроки, на яких можна «перепочити».

«*Лінія часу*» дозволяє учням побачити, що саме може бути кінцевим продуктом вивчення теми, що потрібно знати і вміти для успішного засвоєння кожної наступної теми. Ця вправа корисна для хлопців, які легше засвоюють навчальний матеріал від загального до конкретного. (Додаток 6)

Тренінгові ігри. Уроки з елементами тренінгу відбуваються за регламентом і сценарієм, розробленим самими учасниками.

Ігрові дії зорієнтовані на розв'язання практичних проблем і конструюються так, щоб імітувати ті ситуації, які немає можливості розв'язати нормативно на практиці. Елементи тренінгу можна використати під час вивчення теми « В чому унікальність планети Земля». (Додаток 7)

Метод «Шість капелюхів» – це психологічна рольова гра, сенс якої полягає в тому, щоб розглянути одну і ту ж проблемну ситуацію з 6 незалежних точок зору. Це дозволяє сформулювати найбільш повне уявлення про предмет дискусії та на логічному й емоційному рівнях оцінити переваги і недоліки.

Сам прийом було запропоновано британським письменником, психологом та спеціалістом з творчого мислення Едвардом де Боно у 1985 році. Приміряючи 6 незалежних типів мислення у процесі вирішення практичних завдань, можна подолати 3 головні проблеми:

- Зайві емоції. Оцінка певної ситуації з різних точок зору сприяє тому, що ми приймаємо рішення, здійснивши комплексний аналіз у 6 незалежних площинах.
- Розгубленість. Багаторівневе завдання підвищеної складності може викликати почуття невпевненості у власних силах. Концепція паралельного мислення дозволяє підійти до вирішення завдання систематично, зібравши факти та оцінивши всі «за» і «проти».
- Непослідовність. Використання такого прийому дозволяє структурувати весь масив інформації за окремими ознаками, тобто вирішити проблемне питання з використанням системного підходу і при цьому залишає місце для творчості.

Що символізує колір кожного з шести «капелюхів». Капелюх певного кольору передбачає включення відповідного режиму мислення, якому має

слідувати учень чи команда в момент аргументації своєї позиції у процесі дискусійної гри:

- *Білий* – фокусування уваги на інформації (аналіз відомих фактів та цифр, а також оцінка того, яких відомостей не вистачає та з яких джерел їх можна отримати).
- *Жовтий* – дослідження можливих успіхів, пошук переваг та оптимістичний прогноз події/ідеї/ситуації, яка розглядається.
- *Чорний* – оцінка ситуації з точки зору наявності недоліків, ризиків та загроз її розвитку.
- *Червоний* – увага до емоцій, відчуттів та інтуїції. Не вдаючись у подробиці та міркування, на цьому етапі висловлюються всі інтуїтивні здогадки.
- *Зелений* – пошук альтернатив, генерація ідей, модифікація вже наявних напрацювань.
- *Синій* – управління процесом дискусії, підбиття підсумків і обговорення користі та ефективності методу в конкретних умовах.

Яка послідовність висловлення думок представниками кожного з типів мислення. У процесі дискусії спочатку слід надати слово представникам Білого капелюху – перш ніж оцінити будь-яке проблемне питання, варто передусім ознайомитись з інформацією про предмет обговорення.

Після Чорного варто надати слово Жовтому – це урівноважить думки й оцінки. Останнім потрібно вислухати Синій капелюх. Послідовність виступів представників капелюхів іншого кольору можна узгодити в процесі дискусії – залежно від активності учасників гри.

Метод «Шість капелюхів» можна використати під час обговорення питання «Планета Земля – мій дім». (Додаток 8)

4 питання планування. На початку уроку можна поставити учням 4 питання: «Чого ти хочеш?»; «Як я можу цього досягнути?»; «Чого це так важливо для мене?»; «Як Ви зрозумієте, що досягли результату?» або «Про що Ви хочете дізнатися на уроці?»; «Що нам для цього потрібно?»; «Що Ви вже знаєте з цієї теми?»; «Чому нам необхідно вивчити цю тему?».

Ці питання дають учневі повну картину його «бажань» на цей урок.

Інтелектуальна розминка. Можна почати урок з інтелектуальної розминки – два-три не дуже складних питання на роздуми. Розминку можна проводити по-різному:

- «Що зайве» ;
- «Узагальнити – що це...»;
- «Що пропущено» - логічний ланцюжок;
- «Яке слово ховається» і так далі.

Таблички з поняттями і термінами вивішуються на дошці або оформляються у вигляді мультимедійної презентації та учням задаються питання. Інтелектуальна розминка не тільки налаштовує учнів на навчальну діяльність, але й розвиває мислення, увагу, вміння аналізувати, узагальнювати, виділяти головне.

Кожен урок повинен розпочинатися з «*Мозкового штурму*» тобто «прощупування», що вже знають учні з даної теми і, щоб хотіли дізнатися. Цей метод можна провести кількома варіантами: 1 - розмістити на дошці плакт з намальованим деревом і учні на стікерах пишуть свої очікування від уроку і разом обговорюють, що вже знають на цю тему; 2 – усно обговорити і скласти ментальну карту «початкових знань», а в процесі уроку доповнювати новими знаннями.

Тематичні навчальні проекти – це базова форма практичного навчання. Призначення цього проекту полягає у створенні простору самостійних дій учнів, що забезпечують розуміння та індивідуальне засвоєння понять і технік, теоретичних і практичних методичних знань. Цілі і завдання тематичного проекту визначаються на певний період після всебічного аналізу навчальної ситуації. Проекти оформляються у лепбуки, буклети чи повідомлення, але усний текст повинен складатися із 7 речень. Учні навчаються вибирати найважливіше із інформації, яку знайшли на просторах Інтернету. Результатом проекту може бути виготовлена модель з підручних матеріалів, наприклад, планети Земля; будова планети Земля; прямий і непрямий розвиток комах. (Додаток 9)

Злови помилку. Пояснюючи матеріал, вчитель навмисно допускає помилки. Спочатку учні заздалегідь попереджаються про це. Іноді їм можна навіть підказувати «небезпечні місця» інтонацією або жестом. Навчіть учнів миттєво припиняти помилки умовним знаком або поясненням, коли воно потрібне. Заохочуйте увагу і готовність втрутитися! Учень отримує текст (або скажімо, розбір рішення задачі) зі спеціально допущеними помилками – нехай «попрацює учителем».

Дивуй! Прийом, спрямований на активізацію розумової діяльності і залучення інтересу до теми уроку. Формує: вміння аналізувати; вміння виділяти і формулювати протиріччя. Учитель знаходить такий кут зору, при якому навіть добре відомі факти стають загадкою. Добре відомо, що ніщо так не привертає увагу і не стимулює роботу, як дивовижне. Завжди можна знайти такий кут зору, при якому навіть буденне стає дивовижним.

Робота з Інтернет-ресурсами. Для учнів робота з Інтернет-ресурсами - це доступ до величезної кількості необхідного ілюстративно-інформаційного матеріалу, якого катастрофічно не вистачає в бібліотеках. Це, насамперед, поштовх до самоосвіти та активізації пізнавальної діяльності учнів, а також і вибір, якого вони не мають, працюючи тільки з підручником. Наприклад, робота з інтернет-дошками Padlet; з платформою Kahoot, Mozaik education тощо. (Додаток 10)

Добре-Погано. Прийом, спрямований на активізацію розумової діяльності учнів на уроці, що формує уявлення про те, як влаштовано протиріччя.

Формує:

- вміння знаходити позитивні і негативні сторони в будь-якому об'єкті, ситуації;
- вміння вирішувати протиріччя (прибирати «мінуси», зберігаючи

«плюси»);

- вміння оцінювати об'єкт, ситуацію з різних позицій, враховуючи різні ролі.

Варіант 1.

Вчитель задає об'єкт або ситуацію. Учні, об'єднані у групи, по черзі називають «плюси» і «мінуси».

Варіант 2.

Вчитель задає об'єкт (ситуацію). Учень описує ситуацію, для якої це корисно. Наступний учень шукає, чим шкідлива ця остання ситуація і т. д. Дану технологію можна використати при вивченні теми «Роль вірусів у природі та житті людини».

Питальні слова. Прийом, спрямований на формування вміння ставити питання, а також може бути використаний для актуалізації знань учнів з пройденої теми уроку. Наприклад, вправа «Капуста», учні формують питання по темі уроку і записують на аркуші. Вчитель збирає аркуші з питаннями і накладає один на одного таким чином формуючи з аркушів «капустинку». Потім учні перекидають один одному «капустинку» і відкриваючи «капустяний листок» дають відповіді на питання. Оцінюється правильна відповідь і чітко сформульоване питання.

Ментальні карти – це спосіб організації процесу творчого мислення за допомогою схем, побудованих за певними правилами. Ментальні карти (інтелект-карти, карти розуму, карти пам'яті, Mind Maps) - це унікальна технологія роботи з інформацією, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем. Цей спосіб ми використовуємо під час вивчення теми «Як зображують Землю на глобусі і карті». Створювали ментальну карту – «Способи зображення Землі». (Додаток 11)

Для розвитку креативного мислення використовується вправа «Склади речення». Вчитель називає два будь-яких слова, що відповідають темі уроку і пропонує учням скласти з цими словами 10 речень. Креативність починається десь з 5-6 речення. Можна пізніше ускладнити завдання – дати три слова.

Навчання через *едьютеймент* (англ. «edutainment»), поєднує два слова «education» - «навчання» і «entertainment» - розвага, тобто освітня розвага. Освітню гру можна застосувати при вивченні таких тем: «Як зробити відкриття»; при вивченні розділу «Пізнаємо нашу планету»; при виконанні практичних робіт.

«Світове кафе». Ця коучингова технологія активно використовується під час вивчення проблемного питання, наприклад, «Як наука змінила світ?». Учні об'єднуються у команди, обирають ментора, який буде записувати думки. Кожна команда обговорює одне питання, створюючи ментальну карту чи схему. Потім ментор залишається на місці, а команда переходить до іншого ментора. І вже обговорює (доповнює) своїми знаннями питання, яке було в цієї команди. Так учні обходять всіх менторів. В результаті даної вправи всі учні обізнані з навчальним матеріалом, складені

ментальні карти. Всі напрацювання обговорюються вже класом, підводяться підсумки, оцінюється робота кожного. В оцінюванні участь беруть ментори та члени команд.

Приклад питань:

- Що таке наука?
- Які це природничі науки? Що вони вивчають?
- Наукові терміни і факти.
- Значення науки і техніки.

Інструмент *«Рефреймінг»*, дослівний переклад означає «зміна рамки без зміни картини» дає можливість подивитися на одне й те ж явище, але з різних сторін. Наприклад, при вивченні теми «Чому вода - особлива речовина» розглядаємо воду через різні «рамки»: вода – рятівник чи вода – руйнівник.

Сторітеллінг – це мистецтво захоплюючої розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача.

Використовуючи на уроках цю методику маємо на меті розвивати в учнів творчість, креативне та критичне мислення; вміння читати і розуміти прочитане; уміння висловлювати думку усно і письмово. Сторітеллінг можна використати під час вивчення таких тем: «Як досліджують океани»; «Яке значення води на землі».

Основа цього методу - підготовка: вчитель пише невеличке оповідання (або знаходить вже готове), яке підходить за тематикою до теми уроку. Читає учням і пропонує намалювати, відтворити через малюнок прослуханий твір та дати своїй «картині» назву. Намальовані «картини» згортаються і складаються у кошик (капелюх), але так щоб ніхто не міг впізнати свій малюнок. Потім з кошика учні тягнуть згорнуті аркуші з малюнками і відтворюють вже намальоване словами – пишуть міні оповідання (коуч-історії), зачитують і дізнаються чий це малюнок і чи сподобався твір. Результатом є задоволення від власної геніальності, засвоєння нового матеріалу через творчість. І, з часом, можна видати збілочку учнівських історій по темах. Цей метод описаний Т. Спіріною, засновницею і тренеркою Київської школи сторітеллінга *Do Stories!*, автор технології *Coach Stories*, коучем. До освітнього процесу адаптований нами.

«Шкалу успіху» використовуємо для самооцінювання учнів на початок та на кінець уроку. Відразу видно «ріст власних знань» за короткий час – 45 хв. Також можна в кінці уроку поєднати власну оцінку учня і оцінку вчителя за роботу на уроці.

Пропонується учням намалювати у зошиті вертикально відрізок довжиною 12 см. (можна на полях). Розмітити на 12 шкал: 1 шкала – 1 бал. І обумовлюється вчителем: якщо уявити собі, що вершина знань - це число 12, а найнижче стоїть 1, то спробуйте визначити на шкалі від 1 до 12 той рівень ваших знань, на якому ви зараз знаходитесь – на початку уроку по

шкалі успіху, а потім проводиться така ж процедура і в кінці уроку. (Додаток 12)

Кроссенс (від англ. cross – перехрестя, sens – смисл) – це візуальний асоціативний ланцюжок, який складається з 9 зображень, кожен з яких пов'язаний з попереднім і наступним зображенням, що в результаті з різних сторін розкриває певне поняття, явище або факт. Кроссенс асоціативна головоломка нового покоління. Цей метод використовували під час вивчення терміну «Пізнавати природу». (Додаток 13)

Що таке *Popi-історії*? Це історії, які створені за допомогою кубиків *Popi*, або *Rory's Story Cubes*, у 2004 році їх вигадав ірландський тренер з креативного мислення і творчого вирішення проблем Рорі О'Коннор. А вже у 2011 вони стали лідером продажів. І хоча задумувалися кубики як інструмент пошуку нестандартних рішень для дорослих, згодом їх почали застосовувати і для навчальних ігор з дітьми.

Дану технологію ми використовуємо під час підведення підсумків уроку, теми чи для виконання творчих завдань. Можна поєднати кубики Рорі і сторітеллінг, наприклад, під час вивчення таких тем з біології: «Складові здорового способу життя», «Здоров'я людини», при складанні особистої програми зміцнення здоров'я. (Додаток 14)

Перевернутий клас – це така педагогічна модель, в якій типова подача лекцій та організація домашніх завдань представлені навпаки. Учні дивляться короткі відеолекції, в той час як у класі відводиться час на виконання вправ, обговорення проєктів та дискусії. Відеолекції часто розглядаються як ключовий компонент в перевернутому підході, такі лекції в даний час або створюються викладачем і розміщуються в інтернеті, або зберігаються в якомусь онлайн-файлообміннику.

Переваги перевернутого класу

- на урок діти приходять підготовленими;
- в учнів є можливість вивчати відеоматеріали в тому темпі, який їм підходить;
- в учнів є можливість зупинитися на найбільш складних для сприйняття місцях;
- підвищується мотивація учнів;
- вчителю легше контролювати прогрес учнів;
- з'являються розширені засоби діагностики.

Метод «Перевернутого класу» можна використовувати під час дистанційного навчання в асинхронному режимі.

ВИСНОВОК

Отже, педагогічний коучинг включає системний супровід зростання здобувача освіти, спрямований на ефективне досягнення важливих для нього цілей в конкретні терміни, партнерське комунікативне співробітництво, розкриття потенціалу особистості для досягнення максимально значущого результату; супровід учня, що дозволяє переміститися із зони проблеми в зону ефективного її рішення; сприяння і допомога особистості в пошуку її власних рішень; підтримка учня за індивідуальною освітньою траєкторією.

Таким чином, загальну основу коучингу можна описати декількома словами: партнерство, розкриття потенціалу, результат. Педагогічний коучинг – це ефективний феномен освітнього процесу, побудований на мотивуючій взаємодії. При цьому педагог-коуч створює спеціальні умови, спрямовані на розкриття особистісного потенціалу учня з метою досягнення ним значних для нього цілей в оптимальні терміни, в окресленій освітній галузі. Процес коучингу ніколи не закінчується – чергове досягнення стає платформою для подальшого випробування.

Всі наведені нами коуч-технології та методи є дуже цінними методами навчання при викладанні предмету «Біологія» та інтегрованого курсу «Пізнаємо природу». Результатом є те, що учні вчать думати більш масштабно і сміливо. Розмова з собою, самопізнання і саморозвиток тривають все життя. Запустити ці процеси доречно у школі: навчити дітей концентруватися на можливостях, а не на минулих помилках, вірити в себе, у свій успіх.

Педагогічний коучинг – одна з ефективних технологій упровадження Концепції «Нова українська школа», бо у коучингових технологіях основою є педагог-коуч і учень, які спільно визначають цілі й методи їх досягнення, відповідають за результати дій, що сприяє вдосконаленню навчальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бейтс Боб*. Маленька книжка великих коучингових моделей. 76 способів допомогти менеджерам максимально ефективно використовувати людський ресурс / пер. з англ. В.Омельяненко. – Харків. : Вид-во «Ранок» : Фабула, 2019. – 272 с.
2. *Борова Т. А.* Коучинг в управлінні професійним розвитком науково-педагогічних працівників ВНЗ / Т. А. Борова // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. – 2012. – № 46. – С. 61–64.
3. *Голві Тімоті*. Работа як внутрішня гра. Розкриття особистого потенціалу / Тімоті Голві, 2018. // <https://www.yakaboo.ua/rabota-kak-vnutrennjaja-igra-raskrytie-lichnogo-potenciala-1805942.html>
4. *Голви Т.* Максимальная самореализация: работа как внутренняя игра / Т. Голви ; [пер. с англ.]. – М. : АльпинаБизнес Букс, – 2007. – 264 с.
5. *Голіяд І. С. Т. Ю. Чернова* Філософія педагогічного коучингу / І. С. Голіяд, Т. Ю. Чернова // Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал. – № 3 (134) березень 2016. – С. 106-112. 2. Джон Роджер: офіційний сайт – <http://www.john-roger.org/>
6. *Дауні М.* Ефективний коучинг: Уроки коуча коучей / Майлз Дауні, 2017. // <https://kniga.biz.ua/book-effektivnyi-kouching-uroki-trenera-kouchei-00517.html>
7. *Джон Вітмор*. Ефективний коучинг / Сер Джон Вітмор ; Пер. з англ. Н. Лавської. – Київ : Вид. група КМ-БУКС, 2019. – 336 с.
8. Довідник сучасного педагога / С. Є. Вольянська. – Х. : Вид. група «Основа», 2016. – 144 с. – (Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип. 05 (160)).
9. *Горук Н. М.* Коучинг як ефективна технологія формування самоосвітньої компетентності студентів / Н. М. Горук // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2015. – № 11. – С. 99–104.
10. *Здирко І. А.* Коучинг в освіті як потужний засіб розкриття потенціалу здобувачів освіти / І. А. Здирко // Соціал.-гуманітарн. вісн. – 2019. – Вип. 25. – С. 68.
11. *Ківшик А.* Використання коуч-технологій під час викладання біології / А. І. Ківшик // Методичний портал [Інформаційний ресурс]. – Режим доступу : metodportal.com/node/37618
12. *Ківшик А.* Освітня гра та коучинг у самовизначенні школярів щодо майбутньої трудової діяльності: практичний досвід / А. Ківшик, Т. Чернова // Труд. підгот. в рідній шк. – 2017. – № 4. – С. 25–28.
13. *Ківшик А. І.* Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників професійно-технічного навчального закладу: коучинговий підхід: метод. рекомендації / А. І. Ківшик, Т. Ю. Чернова. – Хмельницький: ФОП Бідюк, 2015. – 254 с.
14. *Ківшик А.* Педагогічний коучинг у забезпеченні якісної підготовки кваліфікованих робітників / А. Ківшик, Н. Вакуленко // Проф.-тех. освіта. – 2017. – № 3. – С. 10–12.

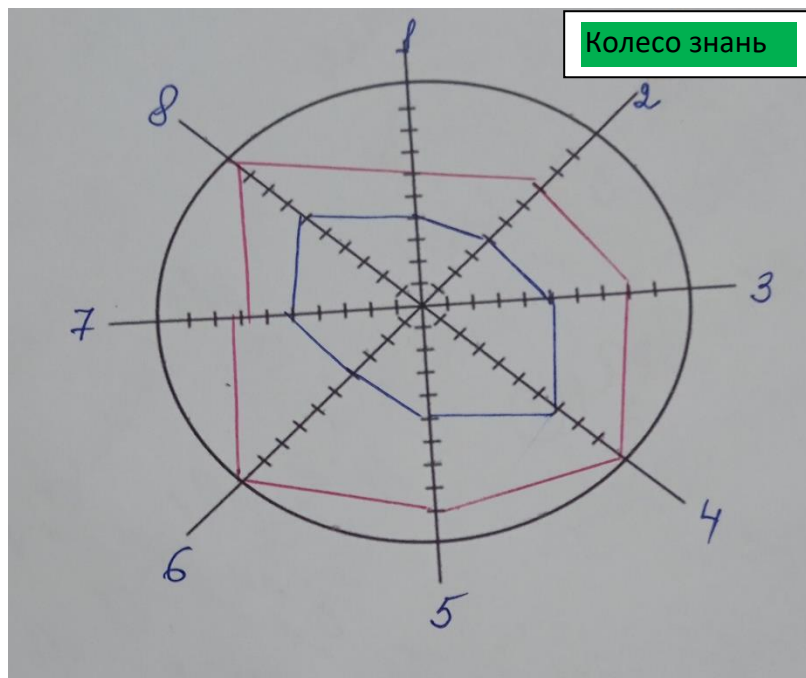
15. *Ківшик А.* Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах ринкової економіки: коучинговий підхід / А. Ківшик, І. Іщенко // Проф.-тех. освіта. – 2015. – № 4. – С. 16–18.
16. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.).
17. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>.
18. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / за заг. ред. Н. М. Бібік. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с
19. Педагогічний коучинг: навч.-метод. посіб./ Т. Ю. Чернова, І. С. Голіяд, О. А. Тіщук // [за заг. редакцією Д.Е. Кільдерова] – Київ: 2016. – 166 с
20. Педагогічні технології в підготовці вчителів : навчальний посібник / кол. авторів ; за ред. І. Ф. Прокопенка. 3-є вид., допов. і переробл. – Харків : ХНПУ, 2018. – 457 с.
21. *Петренко О.* Педагогічний коучинг у діяльності вчителя в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» / О. Петренко // Нова педагог. думка. – 2018. – № 1. – С. 62–66
22. *Романова С. М.* Коучинг як нова технологія в професійній освіті / С. М. Романова // Вісник Нац. авіац. ун-ту. – 2010. – Вип. 3. – С. 83–86. – (Серія «Педагогіка. Психологія»)
23. *Савчук, Б.* Коучинг як філософія і технологія розвитку професійної педагогічної освіти / Б. Савчук, Г. Білавич, Ю. Душенко // Гірська школа Українських Карпат. – 2019. – № 21. – С. 82–87.
24. *Сидоренко В.В.* Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2014. – № 3 (14). – С. 13-19.
25. *Скрипник Т.* Неперервний експертний коучинг у процесі підвищення компетентності учасників інклюзивного процесу в закладах освіти / Т. Скрипник, К. Бірюкова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2020. – Вип. 1. – С. 23–29.
26. *Уитмор Дж.* Внутренняя сила лидера: Коучинг как метод управления персоналом / Джон Уитмор. – М. : Альпина Паблишер, 2012.
27. *Фрідман Рон.* Розгадка геніальності. Як працює інженерія ідей / пер. з англ. Анастасія Дудченко. – К.: Лабораторія, 2021. – 256 с.
28. *Чернова Т. Ю.* Концепт педагогічного коучингу: суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників освітнього процесу / Т. Ю. Чернова, І. С. Голіяд // Наук. зап. [Нац. педагог. ун-ту ім. М. П. Драгоманова]. Серія : Педагогічні науки. – 2016. – Вип. 130. – С. 267–275

29. *Чернова Т.Ю.* Коучингові технології в освіті: теоретично-практичні аспекти і наукові підходи / Т. Чернова, І Голяд, // - Актуальні питання гуманітарних наук, 2017
30. *Яремко Г.* Менторство, коучинг і школи-маяки. Як учителі підвищують кваліфікацію за кордоном / Г. Яремко // Школа. – 2018. – № 1. – С. 44–59.

ДОДАТКИ

Додаток 1

«КОЛЕСО ЗНАНЬ»

Коло розбивається на стільки секторів, скільки є питань. Радіус кола розбивається на 10-12 поділок: одна поділка – 1 бал. Сектор – одне питання. Учням пропонується оцінити свої знання, наприклад, на початку вивчення теми і в кінці. Кожен сектор відповідає питанню по темі. Учень оцінює свої знання на початку теми (див. малюнок блакитні лінії) і в кінці теми

(червоні лінії). Здобувач освіти порівнює себе з «вчорашнім» та як «виросли» власні знання від початку теми. Тут йде самооцінювання власних знань. І ще тут є одна важлива річ: з'єднавши свої бали здобувач освіти бачить чи правильне колесо його знань чи по деяких секторах – гармонійне? І постає логічне питання, а чи можна далеко «заїхати» на своєму «Колесі знань», чи буде воно десь «кульгати»?

РОМАШКА БЛУМА

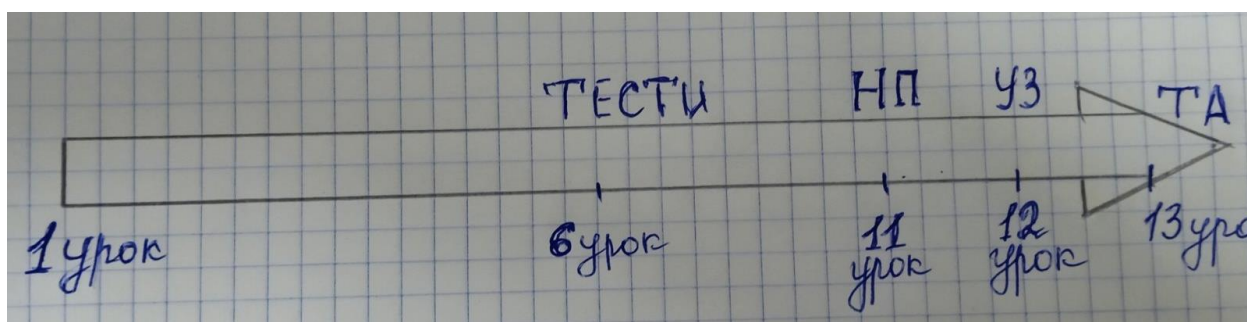
ГУДЗИК БЛУМА

Як би ти вирішив(ла) проблему інакше?	ЗАСТОСОВУВАТИ	
Наведи приклад, як це використати по-іншому	ЗАСТОСОВУВАТИ	
Склади інструкцію про застосування ...	ЗАСТОСОВУВАТИ	
Що в ... є спільним, а що - відрізняє?	АНАЛІЗУВАТИ	
Чому це працює / відбувається саме так?	АНАЛІЗУВАТИ	
Які причини цієї події / цього явища?	АНАЛІЗУВАТИ	

ЛІНІЯ ЧАСУ

Лінія часу (стрічка часу, шкала часу) — графічне позначення плину часу, яке дає змогу проілюструвати послідовність і тривалість подій.

Приклад лінії часу з вивчення теми «Біорізноманіття» в 11 класі показує етапи вивчення теми, форми контролю; вчитель промовляє про найважливіші періоди, що вимагають від учнів стовідсоткової самовіддачі, разом знаходять уроки, на яких можна «перепочити». «Лінія часу» дозволяє учням побачити, що саме може бути кінцевим продуктом вивчення теми, що потрібно знати і вміти для успішного засвоєння кожної наступної теми.

Тема розрахована на 13 уроків. На 6 уроці буде проміжне тестування з теми; на 11- захист навчальних проєктів, на 12 – узагальнення знань з теми і на 13 уроці – тематичне оцінювання.

ЕЛЕМЕНТИ ТРЕНІНГУ «В ЧОМУ УНІКАЛЬНІСТЬ ПЛАНЕТИ ЗЕМЛЯ»

На останньому уроці розділу 3 «Пізнаємо нашу планету» та вивчення теми «В чому унікальність планети Земля» доречно провести тренінгові вправи, які б узагальнили знання, навички з вивченої теми й розкрили творчі здібності кожного учня, дати їм покреативити. Пропонуємо елемент авторського екологічного тренінгу «Онуки Карла Ліннея».

Рольова гра «Пароплав».

Мета: Мотивувати позитивне ставлення учасників до навколишнього середовища планети Земля.

Хід вправи: Вчитель пропонує учням подорож пароплавом. Навколо чиста вода, повітря. Вони підпливають до першого острова, на якому багато різних бур'янів (амброзія, сантифолія). Потрібно розв'язати проблему: що слід зробити, що цей острів не захопили бур'яни.

До другого острова не можна пливти через «море» порожніх пластикових пляшок, поліетиленових пакетів та одноразового посуду. Що робити?

На третьому острові з великих заводських труб помітний чорний дим, і весь острів укритий смогом. Як запобігти цьому?

Учні об'єднуються в три підгрупи і кожна отримує по острову. Проговорюють план дій щодо наведення порядку.

Вправа «Послання у світ».

Мета: закріпити й частково реалізувати в конкретних діях позицію учасників щодо збереження навколишнього середовища.

Хід вправи: вчитель пропонує об'єднатися в 2 групи і на папері скласти «послання у світ», де описати своє ставлення до сучасного стану довкілля; розкрити унікальність планети Земля й висловити застороги щодо наслідків небального ставлення до природи. На наступному етапі учні презентують свої «послання у світ».

Вправа «Підбиття підсумків». Вчитель пропонує учасникам відповісти на запитання:

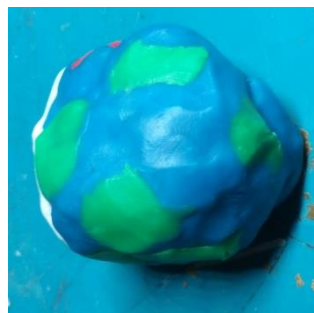
- Які знання ви отримали?
- Як ці знання використаєте в повсякденному житті?
- Яка мета цієї теми?

«ШІСТЬ КАПЕЛЮХІВ»

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ УЧНІВ 5 КЛАСУ
ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ»
ТА УЧНІВ 7 КЛАСУ ПРЕДМЕТУ «БІОЛОГІЯ»

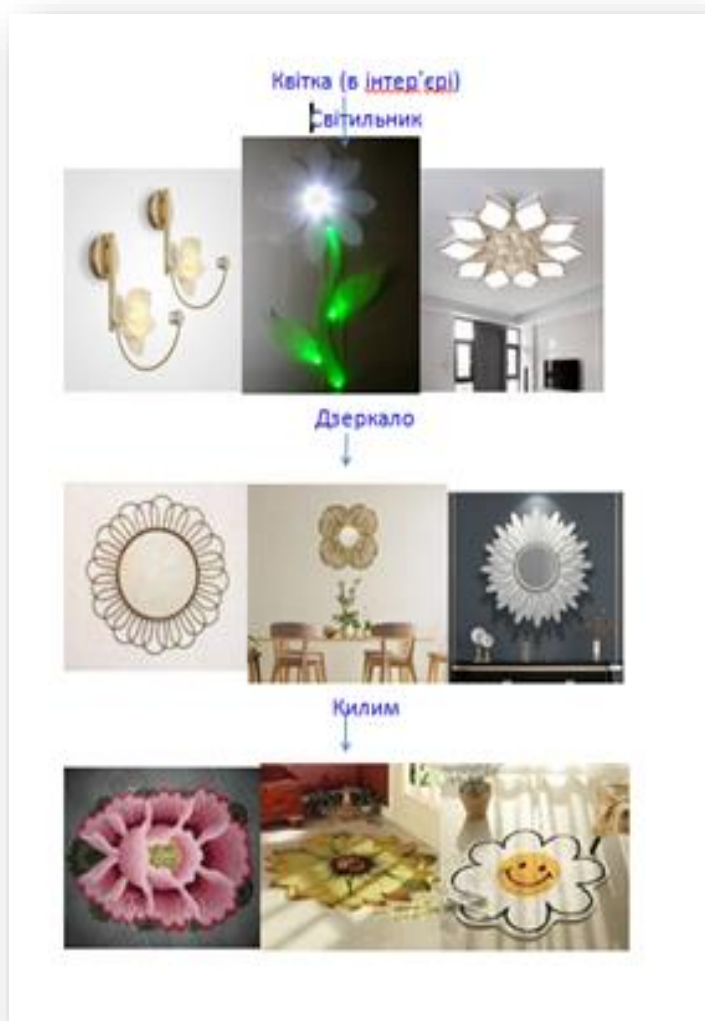
Моделі «Планета Земля»

Моделі «Типи розвитку комах»

Проект «Квітка в інтер'єрі»

Проект «Які рослини і тварини очищають воду»

<https://create.kahoot.it/details/a7170e8d-9715-46fc-bab0-dd55cd167a84>

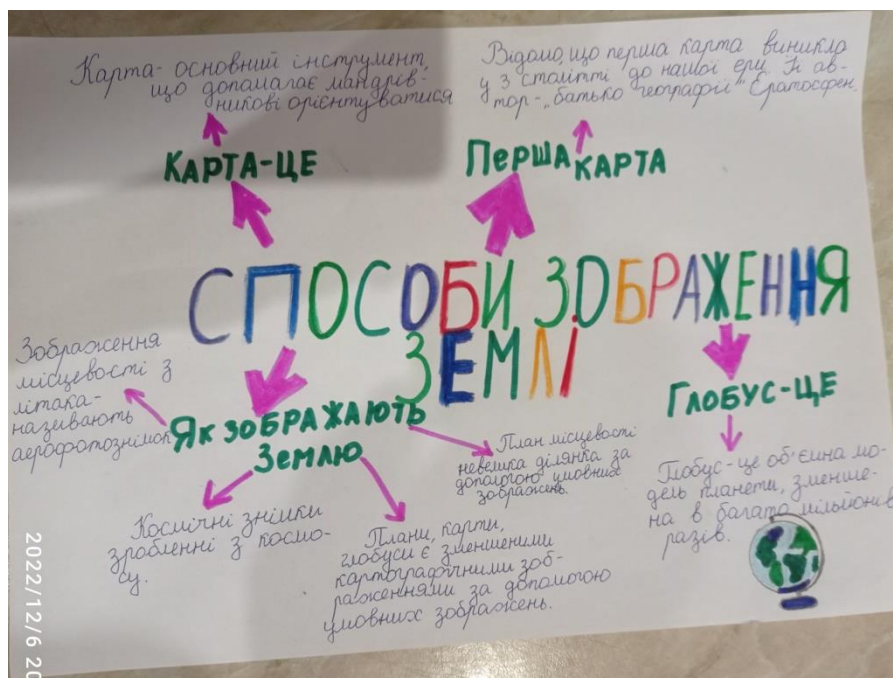
<https://padlet.com/k611111/cy5urbdsp2p8itc5>

<https://padlet.com/k611111/grbscx0e2fpu5xn0>

Тварини	Рослини
Відсутні, є лише в рослинних клітинах	Є, це клітина рослин, тваринна клітина
Є	Є
Є	Є
Відсутні, присутні в рослинних клітинах	Є
Є	Є
Відсутні, присутні в рослинних клітинах	Є
Є	Є

МЕНТАЛЬНА КАРТА

Ментальна карта учня 5 класу «Способи зображення Землі»

Ментальна карта до теми «Природничі науки», на якій учень відобразив свою «Шкалу успіху» з цієї теми.

ШКАЛА УСПІХУ

Моя шкала успіху

Якщо уявити собі, що вершина знань – це число 10, а найнижче – 1, то спробуйте визначити на шкалі від 1 до 10 той рівень знань, які ви зараз маєте на кінець уроку (теми).

A horizontal scale from 1 to 9. The numbers 1 through 9 are placed above tick marks. A yellow arrow points to the right, starting from the 1 mark. A red star is placed on the tick mark for the number 4.

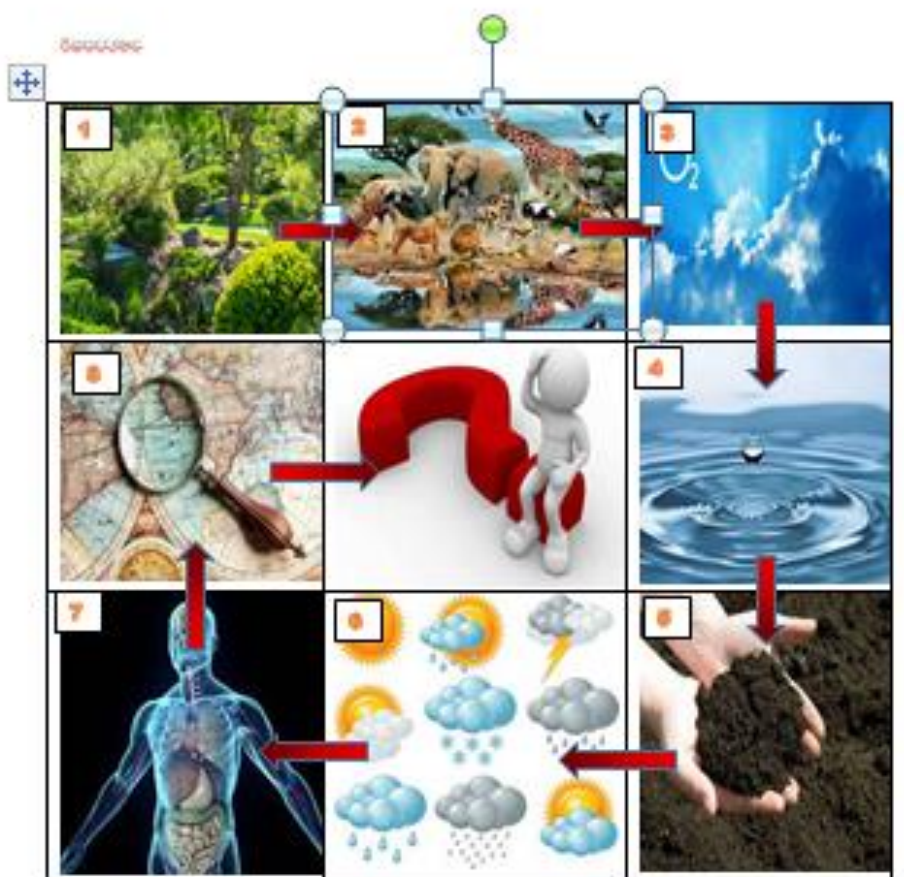
Моя шкала успіху

Якщо уявити собі, що вершина знань – це число 10, а найнижче – 1, то спробуйте визначити на шкалі від 1 до 10 той рівень знань, які ви зараз маєте на початок уроку (теми).

A horizontal scale from 1 to 10. The numbers 1 through 10 are placed above tick marks. A yellow arrow points to the right, starting from the 1 mark. A red star is placed on the tick mark for the number 4.

КРОССЕНС

Кроссєне

Завдання. Продовж речення:
"Пізнавати природу - це"

КУБИКИ РОРІ

